

Podlistak 1.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA 27. SRPNJA 1941. (1)

Slavlje nad zločinom

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudionštvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetjava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjeđačanstava, Ante Beljo

Piše: Ante Beljo

Ova tema kao i mnoge druge iz novije hrvatske povijesti imala je u bivšoj državi svoje lažno lice i naličje prekriveno tabuom; strogo zabranjenom temom i teško kažnjivim verbalnim deliktom. Za sve one koji bi pokušali dovesti u pitanje vjerodostojnosti „službene“ jugo-komunističke verzije tih zbivanja. Danas se ti dogadaji u Republici Hrvatskoj od pojedinih struktura žeće proglašiti činom antifašističke borbe po uzoru na Srbiju u kojoj su četnici i Draža Mihailović rehabilitirani, a njihova zlodjaja stavljenja pod plašt „prvog antifašističkog ustanka u okupiranoj Europi“.

Ako je politička amnezija u Hrvatskoj danas došla u stanje u kojem se komunistički zločini mogu proglašiti antifašističkom borbom, a sada već i četnički zločini, iako se između njih u mnogim slučajevima može povući znak jednakosti, ipak su se u komunističkoj Jugoslaviji između komunističke i četničke borbe nastojale povući (bar u teoriji) stroge crte razdvajanja po ideološkoj platformi iako im je jugoslavenski okvir bio zajednički. Kako bi u naše vrijeme „region zapadnog Balkana“ trebao imati čim više zajedničkog za sve njegove sastane dijelove pa bi sukladno tome Hrvatska i BiH po uzoru na Srbiju trebale rehabilitirati Dražu i četnike „jer bi to uvelike pomoglo poboljšanju dobrosusjediščkog odnosa“ za koje bi se svu u „regionu“ trebali svesrdno zalagati. Politička vodstva

u regionu u dobroj mjeri to već i čine. Na samom početku korisno je navesti nekoliko bitnih činjenica o četničkoj pobuni od 27. srpnja 1941. godine:

Hoće li i ove godine, 2009., biti upriličeno slavlje nad ubijenim hrvatskim hodočašnicima i narodom?

* Pobuna u Srbu, Donjem Lapcu, Drvaru i Bos. Grahovu od 27. srpnja 1941. bila je organizirana od pripadnika četnika Draže Mihailovića, u čijim su redovima u to vrijeme bili i vođe srpski komunisti iz tog područja, a u svrhu stvaranja velike Srbije prema projektu „Homogene Srbije“ četničkog ideologa Stevana Moljevića (odvjetnika iz Banja Luke) od 30. lipnja 1941. prema kojem je prva i osnovna dužnost svih Srba „da stvore i organizuju homogenu Srbiju koja ima da obuhvati celo etničko područje na kome Srbi žive... sa slobodnim izlazima na more za sve Srpske oblasti koje su na domak moru.“ To je trebalo izvršiti odmah vojnim uzimanjem planiranih područja velike Srbije i njegovim čišćenjem od Hrvata i Muslimana od nesrpskog življa, „pre nego li se iko pribere“ i tako svršenim činom... riješiti zajedničku granicu između „Srbije i Slovenačke, čišćenjem Sandaka od muslimanskog življa, a Bosne i Hercegovine od muslimanskog i katoličkog življa...“ tzv. Srpske krajeve

trebalо je u tu svrhu očistiti od Hrvata.

* Ovo nije bila prva četnička pobuna protiv uspostave vlasti NDH na tačnijem njenom teritoriju i protjerivanja hrvatskog i drugog nesrpskog pučanstva. U ovome dijelu Hrvatske to se dogodilo u Gračacu 12. travnja 1941. od pripadnika bivše Jugoslavenske žandarmerijske postaje.

* U toj pobuni niti jedna jedinica nije bila pod zapovjedništvom komunista, a u pobuni nije sudjelovao nitko osim Srba pod četničkim vodstvom. Nije sudjelovao čak nitko niti od hrvatskih nacionalnih jugo-komunista. Kada je s pobunjenicima pokušao suradnju dobrovoljac iz Španjolskog rata Hrvat, Marko Orešniković (tada politički komesar štaba NOP-a za Liku) ubijen je od četnika 20. listopada 1941. kod selu Očijevu u Lapačkom klancu.

* Jugoslavenski komunisti su uzeli 27. srpnja 1941. kao i dan ustanka naroda Hrvatske i BiH iz razloga što je to bila jedna od prvih većih pobuna, koja se dogodila poslije napada Hitlerove Njemačke na Sovjetski Savez, od 22. lipnja 1941. i poslije poziva Komiterni komunističkih partija da pokrenu u svojim državama ustanak protiv okupatora. Tatu datum je ujedno dao priliku srpskim komunistima da svoje tačnije četničko naslijeđe pretvore u jugo-komunističke zasluge.

* Prvi sukob, zapravo četničko čišćenje vlastitih redova od komunista, dogodio se

u mjestu Počitelj kod Gospića 18. i 19. studenog 1941., dakle gotovo 2 mjeseca poslije 27. srpnja 1941.

* Prvi oružani sukob ovdašnjih četnika i partizana, od kojih su većina bili Dalmatinac i pod vodstvom Vicka Krstulovića i Vice Buljana, dogodio se 1. travnja 1942. (na pravoslavni Veliki četvrtak) u mjestu Marinovci udaljenom 10 km od Bosanskog Grahova prema Livnu. Dakle 8 mjeseci poslije 27. srpnja 1941.

Uništene župe

Uništene su župe Bosanski Petrovac - Drvar, Bosansko Grahovo, Krnjeuša kod Bosanskog Petrovca i Borićevac u Lici - ubijani i protjerivani Hrvati i ostalo nesrpsko pučanstvo. U navedenim župama okruglu su ubijena sva trojica župnika: vlč. Waldemar Maximilian Nestor u Drvaru, vlč. Juraj Gospodnetić u Bosanskom Grahovu i vlč. Krešimir Barišić u Krnjeuši. S Barišićem su ubijena i tri pripravnika na svečenstvo. Broj ubijenih vjernika u tim župama do danas nije utvrđen. Uništenjem tih četiriju župa praktički je uništena katolička crkva na čitavom području istočnog dijela Like i jugozapadnog dijela Bosne. Tek u novije vrijeme pojavilo se je nekoliko knjiga o tim stradanjima: *Pogrom u Krnjeuši* od prof. Josipa Jurjevića, Zbornik o Bosanskom Grahovu *Hrvati Dinare* od Slavka Galijota i Ante Orlovača *Procvat, propast i obnova te knjige Ane Došen: Krnjeuša u srcu i sjecaju*. Uz ove knjige objavljen je i veliki broj radova na tu temu u mnogim znanstvenim zbornicima (zbornici Hrvatskog žrtvoslovnog društva, Hrvatski institut za povijest, Institut društvenih znanosti 'Ivo Pilar', u katoličkom tisku, itd.).

Što se događalo 27. srpnja 1941.?

U Drvaru i okolicu izbili su prvi neredi i oružana pobuna, zvana „narodni ustanak“, a prva njegova žrtva bio je župnik Waldeimar Maximilian Nestor i njegovi župljeni - hodočasnici. Dogodilo se to...

Miting u Srbu

Jedan od izraza raspoloženja te skupine bio je miting u Srbu, na dan koji se slavio kao dan ustanka naroda Hrvatske, 27. lipnja 1971. U Srbu je (a vodila se rasprava je li tamo ili u Sisku počeo ustanak u Hrvatskoj) i prije bilo proslava, i sama sam im bila nazočna, i pučanstvo me dobro dočekivalo. Ali, dogadaj iz 1971. bio je osobit. Tu nije bilo bitno pokazati tko su Srbi u Hrvatskoj, nego i organizirano prikazati i dokazati da je tu srpska Hrvatska. Naime, razni visoki vojni funkcionari i drugi političari na službi u Beogradu, povezani s navedenom skupinom, organizirali su proslavu u Srbu kao svesrpsku proslavu.

Bez našega znanja (znamo smo samo da će organizirani i pozvati i Dražu Markovića, u to vrijeme predsjednika Skupštine Srbije) nekoliko su desetaka autobusa dovezli na taj dan Srbe iz Bosne, Vojvodine, i iz uže Srbije. I to će se ponoviti 20 godina poslije! Oni su, a ne toliko domaće srpsko stanovaštvo, dali velikosrpski pečat toj hrvatskoj proslavi. Mi smo bili pozvani (i odazvali smo se) u punom sastavu. Bili su nazočni Vladimir Bakarić, Jakov Blažević, Pero Pirker, Miko Tripalo i ja, i mnogi drugi. Nikada, u cijelom svom sudjelovanju na mnogobrojnim sastancima, mitinzima, proslavama, nisam doživjela nešto slično. Bio je vedar, sunčan dan. Kad smo se pojavili na improviziranu pozornici, na otvorenom, pred golemim mnoštvom ljudi (dovezenih), osjetili smo prema sebi zid otpora i mržnje. To je bio miting velikosrpske bo-

dje mržnje prema hrvatstvu i Hrvatskoj. Nikako ga drukčije ne mogu shvatiti! Ovacijama su dočekali srpske predstavnike, posebice Dražu Markovića za kojeg se znalo da je protiv naše politike. Ovacije su priredili i Đoko Jovanović, svojemu ratnom zapovjedniku. Hrvatskim predstavnicima (i govornicima) nisu pljeskali, jedva uljudno, čak ni Vladimиру Bakariću ni Jakovu Blaževiću. Ta manifestacija bila je dobro organizirana sa željom da način se pošaće njihova snaga, a poruka je bila: Velikosrpsvo je tu, iza nas! S dno provizorne pozornice smo prema naprijed, prema mnoštvu. Ljudi, dovučeni autobusima iz Bosne i Vojvodine i tko zna odakle sve, bili su umorni, znojni, pripiti (rana jutarnja rakija), s prijetćem raspoloženjem. Bili smo im tu - na dohvati ruke. Mi - za koje se tvrdilo da želimo ponovno „klati“ Srbe u Hrvatskoj!

Pero Pirker je, uza me, bio nekako zbuđen, osjećala sam da se i on osjeća krajnje nelagodno. Bio je napet, ozbiljan, ukočen. „Pero“ - šapnula sam mu pomalo šaljivo, kad su nam rekli da se pomaknemo naprijed - „sad se čuvaj, dolaze rajčice i jaja, bićemo kao Indijanci“. Osjetio je da mi tim zaprovom namještenim „zafrkavanjem“ na vlastiti račun želim odagnati tjeskobu, pogledao me i odgovorio u istom tonu: „Ti nisi haljinu“, aludirajući na moje novo odjelo. Osjetila sam da se umirio. Još sam prislijepila, opet šaljivo: „Ja ču se skloniti iža Jakova (Blaževića), pravo je da u Lici on - kao lički medvjed - strada.“ A Jakov Blažević je zaista poput medvjeda išao

teškim korakom ispred nas prema samom rubu tribine. I, kad smo stigli do same ruba, zbilja sam jednom trećinom tijela stala iza njega. Peru je, valjda od napetosti, uhvatio smijeh. Ali ukočenosti je nestalo, zahvalno me pogledao još jednom.

Kad su počeli govoriti, opet ovacije Draži Markoviću, pa Đoko Jovanoviću, i parole, parole, parole, Jugoslaviju, Titu, Partiju, bratstvu i jedinstvu i sl. - ali ne i Hrvatskoj. Jesam li to u svojoj zemlji, gdje li se to nalazim? - ogorčeno sam se pitala. Jesmo li mogli (moralni) to spriječiti? I odmah zatim pomisao: e, bogme, nećeće više! U nogama sam osjećala kako bi najradije pobegle. Ali kontrolna institucija u glavi radila je besprejkorno. Sjećam se da sam si neprekidno ponavljala: Boje nas se, u tome je stvar. Uzimaju nas ozbiljno. Mi smo u pravu, oni su opasni huškači. U Zagreb smo letjeli velikim vojnim helikopterom, i samo se sjećam da smo u njemu - na povratku - svi šutjeli. Na tom sam mitingu najodređenije, odnosno najizjavnije osjetila same suštinu politike te skupine. Na povratku u Zagreb zapisala sam u svoj notes: Miting uzbudenja. Mrze nas, i ne će se libiti za četničto proliti krv. Strašno? Smješno? Opasno? Prijeteće? Sve to. Stvari se kreće prema raspletu!

Mnogo godina poslije dogadaji su potvrdili moje slutnje i sumnje.

(Savka Dabčević-Kučar: '71 Hrvatski suvjeti i stvarnost, Zagreb, 1997., 337-339)

Nastavlja se
Ante BELJO, HIC

Podlistak 2.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA 27. SRPNJA 1941. (2)

Pobijeni hodočasnici

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudioništvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetljava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjedočanstava, Ante Beljo

UDrvaru i okolicu izbili su prvi neredi i oružana pobuna, zvana „narodni ustank“, a prva njegova žrtva bio je župnik Waldemar Maximilian Nestor i njegovi župljani - hodočasnici.

Ubojstvo svećenika i hodočasnika

Dogodilo se to u redovitim pastoralnim aktivnostima bratske suradnje sa župnikom susjedne župe u Kninu. Evo što o tome svjedoči Nestorov prethodnik na župi vlč. Grga Blažević:

„Ja (sam) se bio sprjateljio s franjevcima u Kninu, jer su mi bili najbliži i od velike pastoralne pomoći, pa sam svake godine s više župljana hodočastio na blagdan sv. Ane njezinoj crkvi na Kosovu Polju kod Knina. Tu mojoj praksi nastavio je i pater Nestor, pa je godine 1941. otiašao na sv. Anu u franjevcima u Knin i sutradan na 27. srpnja 1941. (nedjelja op. A. B.) sjeo s ostalim putnicima u „Šipadov“ vlak uskog kolosijeka put Drvara, na tromeđi Bosne, Dalmacije i Like, negdje oko Trubar, vlak bude od četnika zaustavljen i svi katolički i muslimani budu poubijani, a među njima i župnik otac Nestor“

Otat Nestor je pao kao žrtva vjernosti svome zvanju i poslanju, jer nije želio ostaviti svoje vjernike bez nedjelje mise iako je predosjećao i bio upozoren na to da se nešto loše spremi. U izvještu Ordinarijata Banjalučke biskupije iz tog vremena stoji:

„Pozvan od župnika u Kninu, 25.VII.1941. pošao je (Nestor) onamo da na svetkovinu sv. Ane - 26.VII. drži svećanu misu. Tih dana planuo je ustank u Drvaru. Stoga su župnik iz Knina i drugi prijatelji savjetovali da ostane onđe, dok se situacija ne razčisti. Međutim, kako je 27.VII. bila nedjelja da ne bi njegovi župljani ostali bez sv. mise, on je krenuo iz Knina jutarnjim vlakom prema Drvaru. Na stanicu Trubar, pobunjenci su napali vlak, njega su izvukli iz vlaka, odveli i nedaleko od stanice umorili... Kao svećenik bio je vrlo revan, a kao čovjek u svemu i prema svakome bez razlike vjere ispravan. Zato je bio kod svih obujbljen, visoko cijenjen i poštovan.“

U to vrijeme su u Drvaru kao centru drvene industrije osnovanom u vrijeme austrijske uprave u BiH uz Hrvate katoličke živjeli i radili mnogi Slovenci, Česi, Poljaci, Nijemci i Austrijanci.

Najčešće se kao mjesto njegova mučeništva i ubojstva župnika Nestora spominje željeznička postaja Trubar, odnosno Vaganj. Trubar je širi pojam i obuhvaća šire područje sela, dok se sama postaja uskotračne željeznicne zvala Vaganj a nalazila se na području Trubara, između postaja Lička

Snimka trojice katoličkih župnika jugozapadne Bosne koje su pobunjenici okrutno ubili krajem srpnja i početkom kolovoza godine 1941. a) Krešimir Barać (27. VII. 1907, Jajce - 9. VIII. 1941., Kraljevica), župnik katoličke župe Krnežića; b) Juraj Gospodnetić (9. I. 1910., Postire na otoku Braču - 27. VII. 1941., Jelino Polje kod Bosanskog Grača), župnik katoličke župe Bosansko Grača, sa sjedištem u Obljaju; c) Waldemar Maximilian Nestor (12. XII. 1888., Gross Strehlitz, Njemačka - 27. VII. 1941., Trubar kod Drvara), župnik katoličke župe Bosanski Petrovac sa sjedištem u Drvaru. (Ante Orljac, Banjalučki martirologij, Banja Luka-Zagreb, 1999., str. 12., 30. i 38.)

Kaldroma i Hrnjadi, na tadašnjoj uskotračnoj pruzi između Ličke Kaldrome i Drvara.

Evo što je o mjestu i načinu stradanja župnika Nestora napisao partizan Stevo Babić u knjizi *Drvar 1941-1945, „Sjećanje učesnika“*, Drvar 1972, II svez., str. 207-208.:

„Bilo je svanulo, (27. srpnja 1941., nedjelja, op. A.B.) suncje je već obasjalo cijelu okolinu... Četa se već spremla za pokret prema žandarmarskoj stanicu Trubar. Kada je četa stigla u reon Ži(v)kovca, pojavio se putnički voz, jer pruga na tom dijelu nije bila pokidana. U vozu nije primjećena vojska pa su ustanci propustili voz prema Vagniju. Na željezničkoj stanicu Vaganj, Damjan Zeljković sa grupom starijim ljudi i omladinaca pokupio je sve putnike iz voza. Među njima su našli ustaša Marko Špiranović, katolički sveštenik Petar Maks(sic!) i neki trgovci. Ova grupa je izvela iz voza strojvodu Lokšmita, čiji je sin tada bio član KPJ i nalazio se kod ustanka. Grupa Damjana Zeljkovića je na svoju ruku povela sve putnike ka Golubnjači i sve ih, bez ičijeg odobrenja, postrijeljala.“ Nedvojbeno je da je „Petar Maks“ zapravo župnik Weldmar Maximilian Nestor. Njegov suborac Pero Boltić u istoj knjizi na strani 222 piše:

„Kada je voz došao na stanicu Vaganj, Damjan Zeljković je sa starcima i ženama (!?) pokupio sve putnike iz voza. Među njima je našao vozovodu ustašu Marka Špiranovića, katoličkog sveštenika Petar Maks-a i neke trgovce. Prvu dvojicu i strojvodu Lokšmitu su streljali!“

Drvarski, odnosno bosanskopetrovački župnik W. M. Nestor, osobljje vlaka i hodočasnici odvedeni su iz vlaka na stanicu Vaganj i strijeljani u Trubaru te bačeni u jamu Golubnjaču. Koliki je bio ukupan broj osoba teško je reći.

Jama Golubnjača do danas nije još istražena.

Zasigurno bi njen istraživanje dalo odgovore na mnoga od navedenih pitanja. Zbog nepristupačnosti područjima unesenih župa iz tog razdoblja vijest o smrti vlč. Nestora stigla je u Banja Luku tek 10. listopada 1941., dakle dva i pol mjeseca nakon njegova mučeništva. Tada je banjalučki biskup obavijestio sve biskupijske svećenike o

Što se zapravo dogodalo 27. srpnja 1941.?

smrti župnika Nestora i Gospodnetića i odredio da za njih odsluže sv. mise i da ih se sjete u svojim molitvama, kako je to običaj čim se dozna za smrt nekog svećenika. Međutim, ni tada se ne spominje vlč. Baraćića, zbog činjenice da nisu imali tada još pouzdane vijesti o njegovo pogibiji!

Svjedočenje vlč. Župančića

Na isti blagdan Sv. Ane 26. srpnja 1941. druga skupina drvarskih hodočasnika hodočastila je kod kapelice Sv. Ane na Oštrelju, mjestu na pola puta između Drvara i Bosanskog Petrovca, do koga je također vodila uskotračna željeznička pruga iz Drvara koja je bila građena zbog prijevoza drveta do tvornice u Drvaru.

Hodočasnici je vodio velečasni Branimir Župančić (rođen 12.01.1912. u Srebrenici - umro u Banja Luci 1990.), koji se tih dana našao u posjetu velečasnom Nestoru u Drvaru. On je bio u to vrijeme od 1939. do 8. svibnja 1945. župnik u Bosanskoj Gradišći, kada je bio zatvoren od jugoslavenskih komunističkih vlasti i izdržavao kaznu u zloglasnoj kaznionici u Zenici do 28.11.1957. U istoj kaznionici i u isto vrijeme kaznu je izdržavao i don Ante Baković.

Piše: Ante Beljo

Navodimo svjedočenje velečasnog Župančića izrečeno don Anti Bakoviću u kaznionici Zenica, a objavljeno u knjizi A. Baković „Dječak s Drine“, Zagreb, 1996. na str. 403 - 405.

„Bio je 27. srpnja 1957. Tada sam - kao bogoslov bio robijaš u KPD Zenici. Već sam bio pri kraju četverogodišnje robije pa sam radio vani, na građevini, i dolazio u kontakt s našim osudjenim svećenicima: bilo ih je tada u KPD-u šezdesetak, a ja jedini bogoslov. Taj dan mi robijaš nismo radili jer se i u zatvoru slavio Dan ustanka. Šetao sam u zatvorskom krugu sa svećenikom banjalučke biskupije Branimiru Župančićem. Prečasni Branko zna li što se zapravo dogodilo na današnji dan kada su „narodi BiH“ digli općenarodni ustanak? Rekoh da ne znam, a onda mi moj dragi starji subrat, svećenik i robijaš reče ovo: „Anto, ja sam u tom događaju osobno sudjelovao, pa ču ti ispričati. Ti si od nas najmladi, pa se nadam da ćeš barem ti dočekati da ovo nekome ispričaš ili da napišeš ako mi ne budemo mogli.“

Kada san čuo priču prečasnog Branka Župančića, moram priznati da mu nisam u prvi čas povjerovao. Naime, sve škole, svi udžbenici, svi daci, cijela BiH, cijela Jugoslavija uče kako su toga dana naši narodi digli ustanak. A priča je toliko banalna da se u nju gotovo ne može povjerovati. No, ja ču je ispričati iz poštovanja prema robijašu i svećeniku Branku Župančiću, a povjesci neka provjeravaju.

Prvo što mi je rekao jest da to nije bio nikakav ustanak naroda Bosne i Hercegovine, nego napad (uglavnom četnički i nešto partizana) na hodočasnici. Vlak u kojem su katolici iz Drvara, uglavnom žene i djeca, na dan 26. srpnja krenuli u obližnju kapelicu Sv. Ane koja se nalazi u Oštrelju - selu udaljenu oko petnaest kilometara od Drvara. Krenuli su malom šumskom prugom koja je u to vrijeme išla iz Prijedora preko Sanskog Mosta i Ključa do Bosanskog Petrovca i od Bosanskog Petrovca preko Oštrelja do Drvara. Pošli oni tom prugom, bilo je desetak vagona, u njima većinom žene i djeca, a među muškarima jedan ustaša i dvojica domobrana, ali bez oružja jer nitko nije išao u borbu nego na hodočašće u Oštrelj. (U Oštrelju je nekada bilo radničko naselje, tu su nekako živjeli roditelji dugogodišnjeg banjalučkog biskupa Alfreda Pichlera, u Oštrelju je biskup i rođen.)

Nastavlja se

Ante BELJO, HIC

Podlistak 3.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA 27. SRPNJA 1941. (3)

Masovni četnički zločini

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudionistvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetljava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjedočanstava, Ante Beljo

Srbi su u Drvaru živjeli mirno, no va hrvatska vlast nije im ništa učinila, nikoga nije uhitala, nikoga ubila, ali su Srbi bili kivni što je proglašena hrvatska država. Vidjeli su kako su hodočasnici krenuli prema Oštrelju, i dok su hodočasnici došli u Oštrelj, slušali misu i poslije mise u prirodi ručali, oni odlučiše da ih po povratku napadnu. Hodočascnicima se u Oštrelju priključili vjernici iz tog mjesta. Slavili su Sv. Anu, veselili se i pjevali a predvečer krenuli kućama, Drvar.

Medutim, čim su malo zašli u šumu, imali su što vidjeti: jedno stablo leži na pruzi. Strojovoda zaustavlja lokomotivu i zamoli putnike da uklone to stablo. (Rekosmo da su u vlaku bili samo civili: žene i djeca, a bila su i dva domobrana i jedan mlađi ustaša, ali nitko od njih nije imao oružja.) Lokomotiva je potom krenula dalje, ali nakon stotinjak metara - opet na pruzi dva-tri stabla. Ponovno se lokomotiva zaustavi, ponovno ljudi izlaze i uklanjuju balvane. Medutim, balvanima nikad kraja. Svaki se čas mali šumski vlak morao zaustavljati, a jedni hodočasnici uklanjaju balvane s pruge. Svima je bilo jasno da su to Srbi učinili jer su htjeli da im se osvete što su išli slaviti Sv. Anu.

Ljudi se uznemirili, svi su predosjećali da će se dogoditi neko zlo i da Srbi neće ostati samo na balvanima po maloj šumskoj pruzi. Tako je i bilo. Pred zoru 27. srpnja 1941., kada su se gotovo približili Drvaru i kada su naišli na jednu još veću prepreku, upravo u tome trenutku iz šume se čuje vika: „Hura! Juriš! Dolje ustaše! Majku vam ustašu! živjela Crvena armija! Živio kralj Petar!“. Tako su pobunjeni Srbi napali hodočašnički vlak. Nisu ni svi Srbi imali oružja, imali su nešto pušaka i revolvera, a dosta ih je bilo s motikama. Odmah su na mjestu ubili onoga

ustašu i dva domobrana, te još nekoliko muškaraca, činovnika. Među hodočascnicima bio je Branimir Župančić, po ocu Slovenac, i jedan od prisutnih Srba prepoznao ga je, pa njega nisu ubili. Nisu ubili ni žene i djecu nego su ih pustili kućama.

Eto, tako je počeo *ustanak naroda BiH!* Nije istina da se na taj dan dogodio napad na njemačke tenkove i njemačku vojsku, ni napad na hrvatsku vojsku, ustaše ili domobrane, nego napad na nenaoružane hodočasnike koji su od sveg „oružja“ imali samo krunice i molitvenike. Taj napad kod Drvara koji se dogodio u ranim jutarnjim satima 27. srpnja 1941., na povratak hodočasnika s proslave Sv. Ane, gotovo su pedeset godina stotine i tisuće djece u svim školama učile da je bio početak *narodnog ustanka*, a nigdje nije bilo zapisano niti se ikad reklo i da je „početak ustanka“ bio zapravo napad na hodočasnike, od kojih nitko nije imao oružje. Pedeset godina učilo se o nekoj „epopeji“, koja je zapravo bila zločin protiv mirnoga civilnog stanovništva. Kao dak sarajevske gimnazije slušao sam od starih ljudi kako je „Općenarodni ustanački“ bio obična prijevara, kao što je prijevara bila i sama „revolucija“.

Ostali drvarske župe

U samom Drvaru i okolnim mjestima u to vrijeme pobijen je veliki broj katolika i muslimana. Spominjani svećenik Grga Blaževića piše

„U isto vrijeme u Drvaru je ubijeno oko 350 katolika i 200 muslimana, koji su dan prije amo došli iz Živinicu kod Tuzle, da rade u pilani i celulozi u Drvaru, jer Srbi radnici nisu više dolazili na posao; inače muslimana nema u Drvaru. Tako se dogodilo i na Oštrelju, Potocima, gdjegod su „četnici“ zavladali, ubijani su katolici i slovenske, češke i poljske narodnosti, a ne samo Hrvati. Više vjerska nego nacionalna mržnja“ (Osim 200 muslimana koji su dopremljeni iz okolice Tuzle, ubijeno je također 44 Hrvata iz Hercegovine, koji su tada iz istih razloga dopremljeni u Drvar. nap. A. B.)

Uz ove poubijane i mnoge protjerane u prvom naletu bilo još jedno „oslobadanje“ Drvara, kad je okrutno ubijen poduzetnik Ivo Bauer, koji je bio pokretač i glavni graditelj drvarske katoličke crkve. Ubijen je uz sarkastičnu poruku: „hajde sada napravi papi crkvu!“

Sudbina župe Drvar u poraću

Apostolski upravitelj Banjalucke biskupije dr. Smiljan Čekada pokušao je

nakon rata oživjeti župe u Drvaru i Bos. Grahou, u koje se u to vrijeme bio vratio jedan broj vjernika. Njegova teškoća je bila u tome što su u ratu mnogi svećenici Banjalucke biskupije bili ubijeni, jedan veliki broj prognan je u veliki broj zatvoren, tako da zastava nije imao koga poslati iz svoje biskupije, pa se zato dopisom od 16. lipnja 1948. obraća upravi franjevačkog samostana u Kninu s molbom da jedan njegov svećenik preuzme brigu za navedene župe. Iz njegova dopisa dozajnemo da crkve i župni stanovi u Drvaru i Bos. Grahou u to vrijeme nisu bili srušeni. Velečasni Grga Blažević u svom zapisu „Naši mučenici“ piše da su crkve u Drvaru i Bos. Petrovcu porušene 1949. godine, a inventar je razgrabiljen. Župni stan na Oštrelju i tamošnja kapelica spaljeni su koncem srpnja 1941. u vrijeme četničke pobune. Odgovor na naveđeni zahtjev došao je iz Knina nakon dva mjeseca u kome Kninski gvardijan fra Frano Bilokapić navodi da je samostanska uprava ispitala stanje u tim župama i ustanovila da svećenik radi sigurnosnih razloga tamo ne može ići. Obećao je da će za najosnovnije vjerske potrebe vjernicima tih župa biti na usluzi u Kninu. Po odluci biskupskog vikara mons. Bože Ivanića 5. listopada 1948. fra Frano Bilokapić je imenovan za privremenog upravitelja „župe Bos. Petrovac/Drvar/Oštrelj/“ i također „župe Bos. Grahou“. Od 21. srpnja 1941. te župe nisu imale svećenika koji bi tamo boravio, a dolasci svećenika iz susjednih župa bili su rijetki. Tek godine 1995. nakon što je u Drvar pristiglo mnogo prognanika iz pedeset župa Bosne i Hercegovine, ponovno je obnovljena Petrovačko-drvarska župa, a Drvar dobio svećenika. Naime, prema crkvenim zakonima pravne osobe (*persona iuridica*), a to je svaka župa, ne gase se stotinu godina.

Sudbina župe Bosansko Grahou

Na sam „dan ustanka“, u nedjelju 27. VII. 1941., svećenik Gospodnetić je rekao misu i obavio krštenje (krstio je Iliju Marka Vučića, sina Luke i Marte r. Karduma iz Korita. Matica krštenih župe Grahou za godinu 1941. koja se čuva u Arhivu Franjevačkog samostana u Gorici kod Livna.

Masovni zločini četnika nad bosansko-grahovskim Hrvatima počeli su odmah 27. VII. 1941.. Toga i sljedećih dana četnici su, predvodenim Branom Bogunovićem i Markicom Ćučužom, pobili na najstrašniji način više od 100 Hrvata koje su uhvatili u Bosanskom Grahou i okolnih pet sel u kojima su Hrvati živjeli. Ti Hrvati su likvidirani na neko-

Piše: Ante Beljo

liko mesta, u skupinama (vlasti NDH su utvrdile identitet za njih 62, a za većinu ostalih to je učinio Slavko Galijot u knjizi „Hrvati Dinare“) dok su drugi ubijeni u vlastitim kućama.

Dana 26. srpnja 1941. sve telefonske linije B. Grahoua su susjednim mjestima Kninom i Drvarom bile su pokidane. Te noći su pobunjenici ubili dvojicu hrvatskih vojnika od nekoliko njih koji su čuvali most u selu Borovači. Izvidnica sastavljena od desetak hrvatskih vojnika koja je pošla iz B. Grahoua u Borovaču da vidi što se dogodilo bila je već na putu napadnutu i dvojica vojnika su ubijeni. Andrija Kardum iz sela Luke tadašnji tabornik u B. Grahou organizirao je s malobrojnom posadom oko 5 sati ujutro obranu B. Grahoua, ali je istog dana u kasnim večernjim satima bio prisiljen pod navlom pobunjenika povući se s područja B. Grahoua prema Kninu. Hrvati koji su tamo ostali bili su prepušteni sistematskom istrebljenju, i to na najgrozniji način. „Pobunjenici u Grahouu bili su obučeni neki u seljačkom crnom odijelu sa šubarima i znakom četničkim, a neki u crvenom odijelu sa crvenim zastavama u ruci (komunisti). (...) Po pričanju izbjeglica iz Grahoua, pobunjenici, kada su došli sve što je u Grahouu ostalo da našeg življa, sve su poklali i onesposobili (ispribijali), kuce su sve popalili, a sela Bilandžije i Vulići su potpuno razorili i zapalili, takoder su i sve opljačkali, stoku su ubijali i puštali iz obora u žita“ (Zbornik, tom IV., knj. 1., *Borbe u Bosni i Hercegovini 1941.* god. Beograd, 1951., str. 527-528.). Prema izješču Andrije Karduma od 30. srpnja 1941. U izješču Županijske redarstvene oblasti u Kninu o bosansko-grahovskom četničkom zapovjedniku Brani Bogunoviću upućene 13.XI.1941. Velikoj župi Bribri i Sidraga navodi se i sljedeće: „Gore navedeni Bogunović pouzbijao je mnogo našega Hrvatskog naroda, čija imena nije moguće u ovom izvještaju nabrojati, jer ih je veliki broj, jedino navadam imena nekolicine uglednih građana, odnosno državnih funkcionera t.j. Barbarić Petra, sudija vršioca dužnosti Kotorske oblasti, Smrić Vladu, šefu Poreske uprave i njegovu suprugu, Don Juru Gospodnetiću, a tako i mnogo drugih lica, svi u Bos. Grahou i okolicu. Istodobno on je usmrtio Sarčić Tomislava, ustaškog logornika, zatim učiteljicu Martu N. u Bos. Grahou. (Z. Dizdar - Mihail Sobolevski, n. dj. *Grada...*, dok. br. 23., str. 207.).

Nastavlja se

Ante BELJO, HIC

Podlistak 4.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA
27. SRPNJA 1941. (4)

Ubijena majka i njezino osmero djeco

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda

Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudionštvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetljava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjedočanstava, Ante Beljo

Ovim događajima časopis *Drina* je 1955. objavio je članak na temelju iskaza jednog od svjedoka. Članak je zanimljiv jer navodi način stradanja ovih grahovskih Hrvata: Hrvatsko je pučanstvo gornjih sela toga dana Šarići, Špiranovići, Čuline i Kardumi (27. srpnja - nap. A.B.) kao i inače mirno i marljivo obavljalo svoje dnevne poslove, kad iznenada upadnu u ta sela do zubiju oboruzani četnici, pod vodstvom svojih vojvodova popa Đujića, Zlovođe i Bogunovića i počnu odmah sa hvatanjem hrvatskih ljudi. Tko nije uspio pobjeći, stavljen je pod nož. Među ostalim ubijene su toga dana po četnicima sljedeće osobe: Sarić Ante, Čulina Niko, Bilandžija Jozo, sva trojica dočekani na putu u mlin, zaklani i konji im odvedeni; Sarić Frano, odveden u šumu i ubijen; Sarić Stanko, zaklan; Sarić Martin, ranjen pobjegao i dvadeset dan u šumu umro; Sarić None, strahovito mučen i na posljedku nabijen na ražanj i izpečen; Župnik, kojemu se ne sjećam imena, nabijen na ražanj i izpečen; Sarić Juko, odveden sa svoje njive i ubijen; Sarić Niko, priklan i bačen u jamu, odakle se je devet danajavljao i molio pomoći, ali se nitko nije usudio vaditi ga i tako ju u jami završio svoj život; Sarić Ive, odveden i za njega se ne zna; Sarić Marko, ubijen; Sarić Jandre Marković zaklan; Špiranović Niko, odveden u šumu i ubijen; Kardum Ive, odveden u šumu i ubijen; Sarić Tadija, ubijen, četnici mu živom izvadili srde; Sarić Periša, sin Tadije, ubijen; Sarić Ante Tadijin, otac hrvatske junakinje Andelike, odveden u šumu i ubijen; Sarić Ive, ubijen; Sarić Janko, zaklan; Dujić Niko, odveden i za njega se ništa ne zna; Sarić Stana, probodena nožem kroz trbuš; Sarić Ive Jandrin, ubijen, Kardum Željko, odveden; Kardum Niko, zaklan; Mrda Pero, zaklan; Mrda Ivan, zaklan; Mrda Marko, odveden u šumu i ubijen, Kardum Željko, odveden; Kardum Nine, bolničar, bačen kroz prozor i ubijen; Špiranović Marko i Drvarski župnik, kojemu se ne sjećam imena, skinuti s vlaka i

odvedeni; Bilandžija Marko, zvani Malenica, ubijen; Kardum Ive, Bočin, pobjegao ispod noža sa narezanim vratom i šesti dan umro u šumi; Čulina Mate i žena mu, затvoreni u kuću i zapaljeni izgorili; Sarić Nine, odveden; Barać, luggar, i ciela mu obitelj: žena i sedmoro djece (s majkom Anicom Barać bilo je osmero djece koja su tada tu stradala) poklano u župnikovu stanu. Najprije je zaklan otac (otac Stjepan Barać bio je s još četvoricom vojnika u lugarnici (bio je lugar nap. A. B.) u Borovači gdje je strao pri napadu pobunjenika 27.VII. 1941. godine), iza toga dvojici od godinu dana, a nakon toga ostali jedan po jedan. Majci su preozreli dojke i stavili u njih ruke dvojaka, a dojke poklano djeци u usta. Svi ovo je gledala Stana Sarić. Stana je pokušala pobjeći svojoj kući. Međutim bijeg joj nije uspio, jer su četnici bojeći se, da Stana ne izpiši čitavu stvar poslali za njom jednoga od svojih, koji ju je dostigao i udario bajonetom. Stana međutim nije odmah umrla, nego je još 8 dana živila i izpičala slučaj Baraćeve obitelji. Kad je kasnije u ova sela došla talijanska vojska, preživjele su žene i djece izmolile talijanskog zapovjednika, da smiju tražiti svoje mrtve. Naše su ih u raznim jamama, ali tako izmrcvarene i iznakažene, da ih nisu mogle prepoznati po licu, već samo po odjelima. (Drina o.c., V., broj 1-3., 1955., str. 51-54.)

Navedeni Hrvati većinom su ubijeni 27. srpnja 1941. ili u nekoliko sljedećih dana. Tako se npr. kao dan ubojstva Anice Barać i njezine osmrte djece navodi 31. srpnja. Uz ubijene kod njihovih kuća, u poljima ili okolicama, većinu ubiće Hrvata u Grahovu i okolicama četnici su odveli u selo Kamenicu i u Risanovicu (Srbi ga zovu Resanovic) gdje su ih pobijali i bacili u tamošnje jame. Jedan broj ubiće Hrvata četnici su odveli u selo Tiškovac gdje su ih smjestili u željeznički tu-

nel te okrutno mučili. Dio su ubili, a drugi dio odveli u Kamenicu kod Drvara i tamo pobili i bacili u jame. O tom zločinu Ante Mile Kravica svjedoči:

„Genocid nad ovim nedužnim Hrvatima, fizičko istrebljenje počelo je točno dana 27.VII. 1941. (Dan ustanka). Toga dana u 10 sati ujutro četnički stanicu pod vodstvom Brane Bogunovića (1944. godine izvršio samoubojstvo) uhitili su tamošnjeg katoličkog župnika Gospodnetića, rodom s Brača. Sažvali su zbor Srba ispred katoličke crkve sv. Ilije. Nabili mu na leđa magareći samar i jašili na župniku i to ispred njegove majke. Naložili veliku vatru. Nabili ga na ražanj i pekli, te između ostaloga uz silnu krik i viku pjevali. Svi uhvaćeni Hrvati - djeца, žene i starci - koji nisu uspjeli pobjeći - morali su gledati ovaj stravični čin kako se peče njihov župnik (na obližnjoj visoravni koja se zove Jelića polje na istoj vatri - s logom Tomislavom Sarićem - nap. A. B.) Nakon ovih seansi pokupili su sve gledatelje (Hrvate o.p. A. B.), natovarili ih na konjske zaprege i odvezli u selo Tiškovac. Smjestili ih u željeznički tunel gdje su vršili stravična mučenja. Jedan dio odvezli su u Kamenicu kraj Drvara i također žive pobacali u jame.“ (Ante Mile Kravica, *Svjedok sam četničkih zločina u Grahovu...*, Nedjeljna Dalmacija, 10.8.1995. str.15.)

Vrhunac tragedije koncem srpnja i početkom kolovoza 1941. bio je pokolj i ubijanje Hrvata katolika diljem grahovskog područja, paljenje katoličke crkve i župnog stana u Grahovu i paljenje hrvatskih kuća po selima. Hrvati koji su uspjeli izbjegi našli su utočište u Livnu i Kninu, a kasnije su se raselili diljem Hrvatske i svijeta.

Crkva u Grahovu i župni stan su obnovljeni 1969.-70. (zapravo na ruševinama starih napravljeni su novi objekti), crkva u Grahovu i župni stan, a banjalučki biskup Alfred Pichler ih je otvorio i blagoslovio 5. kolovoza 1970.

Obnovljenu crkvu su domaći Srbi ponovno porušili u srpskoj agresiji 1992. godine da bi ponovno bila obnovljena godine. U vrijeme na području župe B. Grahovo bio je smješten veliki broj hrvatskih proganjaka iz više od 50 župa iz BiH. Od mučeničke smrti župnika don Jurja Gospodnetića župa B. Grahovo nije imala svećenika sa stalnim boravkom. Brigu o tamošnjim malobrojnim vjernicima vodili su svećenici iz susjednih župa Livanjskog dekanata.

Sudbina župe Krnješa

Pobunjeni Srbi su 2. kolovoza 1941. go-

Piše: Ante Beljo

dine upali u selo Vrtoče, uhitili Josu Matijevića, trgovca i krčmara i njegovu ženu Mariju i oboje ubili, a njihove odsječene glave nabili na kolce na ogradi.

U Vrtoči su u to vrijeme živjele hrvatske obitelji s prezimena: Marić, Matijević, Bužonja. U zaseoku Teočak - Dugopolje bilo je pet kuća hrvatskih Bićana. Nekolicina Vrtočana bili su pobegli u obližnji Bjelaj.

U idućim je danima uslijedila pljačka, paljenje hrvatskih kuća i hvatanje i ubijanje Hrvata. Tako je u jednoj kući živ zapaljen slijepi starac Ivan Marić. Ubijen je također i Anica Drobac, vlasnica kavane koja je bila udana za Srbina. Napad na susjednu Krnješu dogodio se u subotu, 9. kolovoza 1941. Sav hrvatski živalj iz okolnih zaselaka: Zelinovca, Lاستفava, Vranovine, Selišta, Rustine, Risovca, Brda, Zapoljka, Cerovače, te određeni broj iz vođenickog kraja i potencno iz već od četnika osvojene Vrtoče, valjda zbog lakše obrane, a što se prilikom četničkog napada pokazalo kobnim. U krnješkom kraju bilo je u to vrijeme 18 zaselaka u kojima su živjeli Hrvati - katolici.

Župa Krnješa je 1938. godine imala 1268 vjernika, uglavnom Hrvata.

U subotu u ranim dopadnevnim satima nakon oštrog puškarjanja oglašila se i oteta haubica koju su pobunjenici oteli domobranima kada su domobranici prolazili kroz zaseok Teočak - Dugopolje 4. kolovoza. Jedna je granata pala kraj škole, a druga je udarila na uski prostor između Matijevićeve i Čeranićeve kuće, u središnji dio mjesta.

Razaraču moć granata stvorila je nevidenu paniku među mnoštvo Hrvata okupljenih na takо malom prostoru što je uzrokovalo brzi pad mjestu u četničke ruke.

Dio tamo smještenih Hrvata dao se u paničan bijeg. Jedna skupina je pošla u pravcu 20 kilometara udaljenog Bos. Petrovca. Među njima i nekoliko domobrana. Bježeći takozvanom donjom cestom kod vrta trgovca Ivana Duke, naišli su na teško ranjenog župnika Krešimira Barišića. On se, podupr malo, uputio s njima, ali nije mogao dalje. Bio je prilično jak čovjek a da bi ga se moglo ponijeti ili povuci sobom. Pobunjenici su ga se dohvatali onako ranjenog i odvukli su ga do katoličke crkve, gdje su ga mučili, rezali mu lice, prste, iskopali oči i najzad ga ubacili živog u vatru goruće crkve. Trgovcu Dukeu su odrezali ruku, a onda ga brutalno ubili.

SPOMENIK - ČEMU?

I ove se godine, dan uoči 27. srpnja, kako prenose mediji u Srbu u organizaciji Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske i Srpskog narodnog vijeća Lokupilo zanimljivo društvo te izaslanstvo boraca 6. ličke divizije iz Beograda.

Ispred srušenog spomenika, potpredsjednik SABA Josip Skupnjak podsjetio je na dane prije 68 godina kada se „narod Like masovno organizirao na ustanak protiv fašističkog terora, dajući tako veliki doprinos NOB-u“. Potpredsjednik Vlade Slobodan Uzelac istaknuo je: - Opalili ste pušku u ime slobode u fašiste da biste vi i svi mi živjeli u slobodi - rekao je Uzelac. Dodao je da je obnova spomenika NOB-a, pa i ovoga u Srbu, obveza hrvatske vlade zapisana u koalicionskom sporazumu između SDSS-a i Vlade te da će se ona ispoštovati. Od stranačkih predstavnika bili su nazočni i Vesna Pusić, uime HNS-a, te Milorad Pupovac, predsjednik Srpskog narodnog vijeća.

Kako je riječ o istim događajima o kojima mi pišemo, valja upitati - čemu spomenik? Zločin nad Hrvatima! (Ur.)

Nastavlja se

la

Ante BELJO, HIC

Podlistak 5.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA
27. SRPNJA 1941. (5)**Titovi generali i narodni heroji svjedoče o srpskoj pobuni**

Piše: Ante Beljo

Katolička crkva u Krnješi je 9. kolovoza 1941. zapljena i izgorjela. Tom prilikom ubijeni su i baćenici u goruću crkvu i sjemenistarci koji su pomagali župniku u pripremi proslave pedesete obljetnice od osnutka župe „Uznesenja Blažene Djevice Marije“ u Krnješu. Bio je to: Jure Tomljenović s Prkosom, Ilija Poplašen iz okolice Jajca i najmlađi od njih 12-godišnji Ivica Skender, koji je tek bio završio I. razred gimnazije u Travniku. (Don Anto Baković: „Svećenici žrtve rata i porača“, Zagreb 1994.). Nastalo je pljačkanje i paljenje hrvatskih trgovina i kuća, a onda ubijanja, silovanja... Krnješka stratišta bila su: katolička crkva (zaklano i baćeno u vatu oko 250 Hrvata), kuća Tomićića i kuća trgovca Dudeka u koje su bacali ubijene, poklane, neke polužive ili žive u vatru. Slično se dogadalo i na drugim mjestima na kojima su žrtve zatećene. Jedna svjedokinja iz sela Zelinovac spominje kako je vidjela kola napunjena mrtvima tijelima, koja su nekuda odvožena. Bilo je ljetno pa je trebalo mrtve brzo ukloiniti... Osim tame Kaluderice na Skakavcu bacane su žrtve i u dvije jame u Risovcu. Na tom području je bila i škola u koju su, uz staru školu u Krnješi, bili skupljani Hrvati da bi ih se odbrane odvodilo u zarobljeništvo ili smrt. Žrtve su bacane u jame, ponore, paljene u kućama, u obližnjoj krčanici ali nitko od njih nije bio pokopan na groblju.

U knjizi J. Jurjevića navedena su imena 232 žrtava s područja župe Krnješa kojima je kasnije dodan još određen broj žrtava čije podatke su pokupili drugi istraživači i svjedoci zbivanja.

Dok još nisu bili poznati puni razmjeri krnješkog pokolja, navoden je podatak da je od tada poznatog broja od 190 žrtava bilo 35-toro djece do 7 godina, 14 od 8 do 12, zatim 72 žene, od kojih su četiri bile pred porodom. Preživjeli stanovnici raselili su se diljem Hrvatske: oko Bjelovara, Križevaca, Virovitice, po Slavoniji do Osijeka i Županje. Zagrebačka grupacija osnovala je početkom ovoga milenija svoju udrugu pod imenom: „Zavičajna udruga Krnješa, kolovož 1941. godine“. Jedino su ostala sjećanja preživjelih i dokumenti iz tog razdoblja sabranih u mnogim knjigama i zapisima.

Sudbina župe Boričevac

Župa Boričevac nalazila se prije II. sv. rata na putu Gornji Lapac - Kulen Vakuf. Župa se sastojala od 4 sela u kojima je živjelo 450 hrvatskih katoličkih obitelji s oko 2500 stanovnika. Župa je pripadala Senjsko-modruškoj biskupiji, a administrativno je pripadala Bosanskopetročakom kotar. Stanovništvo se bavilo uglavnom stočarstvom i zemljoradnjom, a pošto se u to vrijeme gradila Unska pruga mnogi su na razne načine bili uključeni u poslove oko gradnje ali i izloženi raznim političkim i ideološkim utjecajima koji su dolazili preko osoblja

na pruzi. Raspad Jugoslavije 6. travnja 1991. iz okolnih sela su pribavili dosta oružja, a u te krajeve su se vratile mnogi iz jugovojske u rasulu i žandarmerije te mnogi iz tada okupiranih dijelova u Vojvodini od strane Madara, a čije obitelji su tamo odselile kao kolonizatori poslje stvaranja Jugoslavije 1918. god. (Đoko Jovanić, Milan Šijan i dr.). Proglasenje NDH 10. travnja 1941. bio je za njih poziv na pobunu, u ubijanje i protjerivanje Hrvata dio programa kako onih koji su se opredijelili za monarchističku ili onih za komunističku Jugoslaviju. Španjolski dobrovoljci su imali za cilj da ostvare ono što nisu uspjeli u Španjolskoj u „oslobodenju Jugoslavije“. Stanovnici župe Boričevac su 31. srpnja 1941. u 3 sata ujutru doznavši da im se spremaju pokolj kolektivno izbjegli u Kulen Vakuf, njih oko 2500. Stigli su u Kulen Vakuf oko osam sati ujutro.

Dana 2. kolovoza 1941. pobunjenici iz Lapca i okolnih sela uz poklike kralju Petru i otadžbini - zajedno oni s kokardama i oni s crvenim zastavama i petokrakama opljačkali su Boričevac poubijali preostalih 10-15 starijih Boričevljana koji nisu mogli poći do 15 km udaljena Kulen Vakufa. Razjarena rulja je na kraju zapalila sve kuće među kojima i župnu crkvu. Poslijerata na njihovo zemlji su napravljene stocene farme, a od kamena od njihovih spaljenih kuća napravljene su staje. Njihov župnik Vladimir Stuparić izbjegao je s narodom da bi kasnije (6. studenog 1941.) bio imenovan župnikom u Sincu kod Otočca, gdje su ga partizani (vjerojatno) isti oni od kojih je izbjegao smrt zapaljenoj crkvi u Boričevcu) ubili na okrutan način tako da je najprije morao sam sebi iskopati grob pa je kraj istoga strijeljen (A. Baković, *Hrv. Martirologij*, str. 601).

Obnovljena crkva u Boričevcu bit će blagoslovljena u nedjelju 13. rujna 2009., a protjerani sve do poslje Oluje 1995. god. nisu smjeli doći niti u posjetu. Danas većina preživjelih i njihovih potomaka žive na području Bjelovara (Ždralovi i Nova Rača).

Put Boričevljana od Boričevca do Kulen Vakufa, a onda 24. kolovoza 1941., u tijeku borbi za Kulen Vakuf evakuirano je oko 2200 Boričevljana u Bihać, ostatak je zaostao u Kulen Vakufu do njegova pada 5. rujna 1941., kada je pri proboru za Bihać pobijeno stotinjak Hrvata i 1365 muslimana.

Evo što o tome pišu organizatori i sudionici pobune. Gojko Polovina (*Svedočenje, Prva godina, ustanka u Lici*, Beograd, 1988., str. 340. i 342): „Za neput sat Boričevac je bio u plamenu... Ostaje činjenica da je u masi neboraca toga momenta u pljački i paljenju učestvovao i znatan broj boraca, od kojih su

neki poslije toga bili sjajni ne samo partijski borci nego politički i vojni rukovodiovi, komandiri, komandanti. Nikad nisam niti hocu javno pomenuti njihova imena“.

Đoko Jovanić (*Kotar Donji Lapac u NOR 1941 - 1945*, Historijski arhiv u Karlovcu): *Trideset i prvoj juli a 1. augusta naše jedinice su ušle u selo... Noću 1./2. augusta ustanici su krenuli u napad na Boričevac. Glavne ustaničke snage sa Brežinama krenuli su oko 2 sata 2. augusta i do 7 sati stigle su na brda iznad Boričevca. Oko 10 sati u Boričevac su se srucile ustaničke snage iz raznih pravaca. Pošto je sa gerilskim odredima nastupao veliki broj gorolukog naroda, a Boričevac je pun naplaćkane imovine iz njihovih sela, otpočelo je razvlačenje te imovine u kojoj su učestvovali i ustanici. Da to ne bi prešlo u pravu pljačku i izazvalo još teže posljedice, Gojko Polovina nareduje da dio opljačkane imovine prikupe na gomilu i spali. Iza toga nesvesni elementi i pristalice odmazde pale Boričevac. Nakon ulaska u Boričevac, održan je veliki narodni zbor u Donjem Lapcu na kome je govorio Gojko Polovina. Pozvao je na bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata, govorio da hrvatski narod nije kriv za zlodjela ustaša i osudio pljačku i dezorganizaciju. Neki od učesnika zbara su uzvikivali četničku parolu, ali su bili u manjini. Drugog augusta 1941. godine čitav donjolapački kotar bio je slobodan (str. 123). (Nap. a.: Nijednog Hrvata tamo više nije bilo).*

„Ujutro, 6. septembra glavne snage 2. bataljona „Sloboda“ ušle su u Kulen Vakuf i nastavile gonjenje neprijatelja prema Prkosima. Sa dijelom vojske i ustaša i manjim dijelom stanovništva, ali sa znatnim gubicima, neprijatelj se uspio probiti za Bihać. Vecina stanovništva zadržana je od ustanika i vraćena u Kulen Vakuf. Padom noći počele su se vratiti s položaja grupe boraca sa zarobljenim narodom. Iako je bio naredeno da se u toku noći nitko ne pušta u grad, to se nije uspjelo obezbijediti. Uimorni i gladni borci su silom prodrići u grad i navalili na piće i na trgovinske radnje. Došlo je do nereda. Ujutro, 7. septembra pijani borci zapalili su Kulen Vakuf. Stanovništvo Kulen Vakufa je u toku noći 6/7. septembra prebačeno za Martin-Brod. Sutradan i idućih dana ovo stanovništvo je prebačeno za Bjelaj ili Bihać, ali je jedan dio izgignuo od pročetničkih elemenata. Više je razlog za masakr nad nedužnim stanovništvom. Prvi je postojanje pročetničkih elemenata i njihove pozicije u tadašnjoj vojnoj organizaciji, neki od komandira vodova i četa, kao što su bili Pero Dilas, Đuro Štikovac i dr. bili su pročetnički orientisani. Kod većine ustanika nisu bili

jasni ciljevi narodnooslobodilačke borbe i značaj bratstva i jedinstva za tu borbu. Politički rad s ustanicima bio je vrlo slab. Jedino su se širele i čitale „Vijesti“, ali i to u uskom krugu i neorganizovano. U nižim jedinicama ispod bataljona nisu postojali politički komesarji, nije postojala partijska ni skojevska organizacija. Odgovornost za likvidaciju nedužnog stanovništva ne bi se mogla prebacivati samo na ličke ili samo na krajiske borce. I među jedinama i drugima bilo je pojedinačna pročetnički orientiranost koja su težili osveti i tražili priliku da se izmaknu kontroli štabova. (str. 137-138)

Glavne žrtve su pale, ipak, kasnije u toku prebacivanja za Kulen Vakuf i naročito za Martin-Brod. Sve u svemu, Kulen Vakuf spada u najnegativnije događaje prvih mjeseci ustanaka, a negativnosti su posljedica niske svijesti i neorganizovanih ustaničkih masa. Tek blagodareći upornom radu Komunističke partie u kasnijim mjesecima, ovakvi događaji su prestali i predstavljali su samo mračne stranice prošlosti. (str. 139)

Križni put Boričevljana od njihova Boričevca preko Kulen Vakufa, Bihaca do njihovih novih boravista bio je krvav i trnovit sve do 1996. godine, a ni poslije u samostalnoj Hrvatskoj ništa nije poduzeuto da se ta velika nepravda ispravi prema Boričevcu, ali niti prema Udbini, Zrinu, Španovici i mnogim drugim mjestima u Hrvatskoj koja su doživjela istu sudbinu. O istim slučajevima u BiH nije potrebno niti spominjati.

Evo što o stradanju Boričevca kaže ugledni hrvatski književnik i izdavač Josip Pavić u pismu Općinskom vijeću Donjeg Lapca i gradonačelniku Milanu Đukiću prilikom preimenovanja donjolapačkih ulica, među njima i Trga Boričevac, 2001. godine: *Boričevljani su se sklonili u Kulen Vakuf, iz Vakufa su pobegli u Bihać, a iz Bihaća, Željeznicom, u Slavoniju i druge krajeve. Ne kao kolonisti, kako kaže g. Djukić, jer kolonist podrazumijeva darovanu zemlju i imanje, nego kao jednu sirotinju bez ikakve imovine kojoj nitko ništa nije dao i koja je, da bi preživjela, moralu u nadnici na najgore poslove. Moj djed Mile, ugledni boričevacki domaćin, otac velike obitelji, gazda, završio u selu Posavski Podgajci u Slavoniji kao sluga... U Boričevac se prije Oluje 1995. vratila samo jedna jedina progančića hrvatska obitelj, ali ni ta nije stigla odmah, nego desetak godina poslije onoga rata. Odmah poslije rata Boričevac ne samo da nije postojao, nego se nije smio ni spomenuti i njegovu ime prognanici izgovarali u pola glasa. Bilo je pokušaj da se na ulazu u nekadašnje selo postavi ploča s natpisom Boričevac, ali su svi završili neuuspjehom: čim bi se smrčilo, ploča bi nestala. Na kraju je Boričevac izbrisani i iz službenog popisa naseljenih mjesta.*

Podlistak 6.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA
27. SRPNJA 1941. (6)

Ubojstvo Boričevljana i njihova stradanja u progonstvu

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudioništvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetjava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjedočanstava, Ante Beljo

Prenosimo tekst Jose Babića *Put do pakla i natrag* (Vila Velebita, broj 57, 28. svibnja 1997. strana 30) u kojem opisuje stradanje Mile Pavičića:

Sudbina Mile (Miladina) Pavičića iz Boričevca

Kako se Mile Pavičić izvukao živ iz jame, i prevario četnike. Između 31. srpnja i 2. kolovoza 1941. god. svi župljani sela i župe Rođenja Bl. Djevice Marije u Boričevcu, tj. svi Hrvati, morali su pred četnicima iz Donjeg Lapca i susjednih sela napustiti svoja ognjišta i potražiti spas u Kulen Vakufu. (...) Manji broj ljudi nije želio otici iz svojih kuća, uvjereni da im se ne može ništa dogoditi, jer nisu ništa skrivali. To su mahom stariji ljudi, nekoliko žena i jedna djevojčica od 12 godina. Ljuto su se prevarili i platili to vlastitim životom. Jedan od stradalih bio je stari Dane Pavičić zvan „Vrepčić“. On je imao veliku obitelj: ženu Jeku i tri sina: „Josu“ zvanog Josan (rod. 1905.), Milu zvanog Miladin (rod. 1913.) i Nikolu (rod. 1927.). Josan je bio oženjen i imao je ženu i šestero djece, Miladin je bio neoženjen, a Nikola još momčić. Kada su ukućani krenuli u izbjeglištvo, Dahe „Vrepčić“ se nije dao nagovoriti na odlazak u nepoznato, a Miladin ga nije htio ostaviti samoga. Evo kako su prošli: Sutradan po odlasku naroda četnici su ušli u selo, redom pljačkali i palili. Do Danine kuće došla je grupa od tri četnika, a jedan od njih imao je nož na puški. Kad im je Dane pošao u susret, četnik ga je na samom kućnom pragu usmrtio nožem. Vidjevši to, Miladin je pobjegao na suprotna vrata, ali su ga u neposrednoj blizini uhvatili drugi četnici, pretukli ga i povezali mu ruke žicom. Tako vezanog potjerali su ga do jame udaljene nekoliko kilometara. Pošto je Miladin dobro poznavao taj teren, znao je što ga čeka kad su došli do jame - željeli su ga u nju baciti. Naglo se odlučio, spretno se bacio na četnika koji je bio između jame i njega, tako da je četnik „otisao“ naglavce u jamu, a Miladin je skočio za njim. Pri padu, dok se odbijao od stijene do stijene, ruke su mu se razvezale. Četnici očito nisu imali municije jer nisu pučali za njim, samo su ga, dok su još hodali, lakše ranili bajonetom u nogu. Puno kasnije je pričao obitelji da je jama bila uska, vrlo duboka, nepravilnog oblika, tako da nije padaokomito. Kad je pao na dno jame, četnik je već bio mrtav, ali su tu bila još tri leša. Jedan je bio još

topao, pod prstima je osjetio krv, napipao je lugarsku uniformu, a onda zapaljenom šibicom osvijetlio lice lagura Mijata Anića iz Krasna, koji je sa službom bio u Mazinu. (Njegovu ženu i djecu su u Mazinu četnici zaklali.) Anić je bio nizak i krupan. Sada je za Miladina nastala prava drama, jer je jama bila duboka, činilo mu se 60-70 metara, u donjem dijelu znatno šira. Bilo je teško hvati se za njene strane, zato je morao složiti četiri leša jedan na drugi da bi dobio na visini, što mu je i uspjelo. Kad se dokopao užeg „grla“ jame, bilo je puno lakše, tim više što je bilo puno uganuća (udubina) sa strane u kojima se mogao odmoriti.

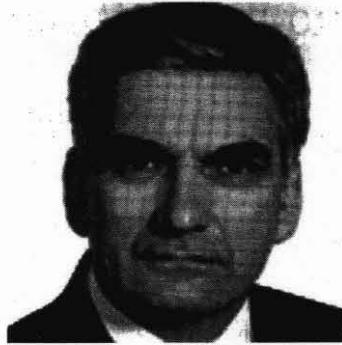
Nakon tri dana mukotrpnog penjanja stigao je pod sam vrh jame. Tada je nad njom čuo govor. Pretpostavljao je da su to četnici, jer su dozivali četnika po imenu Savo, koji je pred Miladinom „otisao“ naglavce. Kad se iz jame nije nikto javio, odlučili su je zatvoriti da nebi stradao netko od njihovih, jer Hrvata više nije bilo. Zatvorili su je tako da su tri-četiri deblja drveta stavili preko nje, a na to nabacili grane i poneki kamen. To drveće je dobro došlo Miladinu prilikom izvlačenja jer se imao za što uhvatiti, grane je razmakao i tako se izvukao. Kad je izašao, bila je noć, odmorio se i krenuo preko polja. Žita još nisu bila pokošena, pa je „ruljao“ pšenici i ječam i time se hranio još tri dana.

Četnici koji su dolazili kositи boričevljanska žita, ponovo su ga uhvatili, ali na njegovu sreću bili su nepoznati, pa im se mogao predstavljati pod lažnim imenom. Ipak su ga predali u Lapac drugim četnicima, koji su ga zatvorili u neku prostoriju. I njima je rekao lažno ime. Opet srećom u Lapac je naišao neki talijanski tenk. Oko njega su se svi strčali, pa je Miladin iskoristio tu priliku i izašao kroz prozor u obližnji voćnjak. Kad je opazio dvije žene, pravio se da tobože bere šljive. Tada je uspio pobjeći. Po danu se skrivač po šumi i kamenjarima a po noći se kretao, tako da je nakon tri tjedna stigao u Kulen Vakuf pridruživši se Boričevljanim. Već sutradan su krenuli za Bihać, jer im je prijetila ista četnička opasnost. Kad je nakon toliko patnji i napora napokon stigao među svoje Boričevljane, bio je

tolikо iscrpljen da ga je malo tko prepoznao. Boričevljani se nisu mogli zadržati ni u Bihaću, jer im je ponovo prijetila ista opasnost, pa su raseljeni širom Hrvatske.

Miladin je sa svojom obitelji i još nekoliko obitelji iz Boričevca naseljen u Drenovce, u istočnoj Slavoniji, kamo su stigli 4. listopada 1941. god. Kako je rat već bio u punom jeku, Miladin je uskoro bio pozvan u hrvatsku vojsku - domobranstvo, u kojem se ostao do kraja rata. Pri povlačenju hrvatske vojske dospio je do Bleiburga i tu je preživio na čudan način. Ubacio se slučajno među slovenske belogardiste, a zatim dospio u kolonu civila na cesti. S njima je prošao čitav križni put podnoсеći glad, žed, batine i druge muke, gledajući smrt brojnih suputnika. Konačno je prorijedena kolona stigla u Srbiju, u neki rudnik, gdje su ostali do 1946. god. Tada je s manjom skupinom Nijemaca prebačen u Petrovaradin odakle se vratio u Drenovce, u onu skromnu kućicu u kojoj su smješteni 1941. god. Tamo je zatekao staru majku i brata Josu s obitelji. I Joso je bio hrvatski vojnik, ali je zbog ranjavanja preko prsa i ruke ostao trajni invalid. Najmlađi brat Nikola, jedva punoljetan, kao hrvatski vojnik poginuo je negdje kod Bleiburga.

Po povratku u Drenovce Miladin je radio (nadnici) kod bogatijih seljaka i tamo je upoznao starog komunista Luku Vitića, koji je kao partijski rukovodilac bio utjecajan i moćan. U Drenovcima je prije II. svjetskog rata živjelo dosta Nijemaca, koji su po završetku rata bili prognani. U njihove domove naseljeni su Srbi iz Like, mahom iz Srbija, susjednih sela, Donjeg Lapca i u okolice. Oni su htjeli župnu crkvu u Drenovcima pretvo-

Piše: Ante Beljo

riti u skladište i u nju spremati zadružnu pšenicu. Tada je Luka Vitić odigrao presudnu ulogu zaprijetivši Srbima da će ponovno dići ustanak ako budu radili gluposti. On nije dopustio da se dira crkva, pa ona i danas služi svojoj svrsi.

Ti isti Srbi su za neko vrijeme saznali za Miladina, ali sami sebi nisu mogli vjerovati da se spasio iz jame. Kad su provjerom ustanovili da je to istina, počeli su ga optuživati kao ratnog zločinca tražeći njegovu likvidaciju, zato što je četnika gurnuo u jamu. Ponovo je presudna uloga Luke Vitića, koji je zaprijetio onima koji dirnu u Miladina, jer mu se ne smije ništa dogoditi.

Kad se je sve to stišalo, Miladin se oženio mlađom udovicom, koja je iz prvog braka imala žensko dijete. Sagradili su skromnu kućicu i dobili djevojčicu, a Miladin se zaposlio u šumi kao drvosječa. Uslijed svega prepačenog i teških šumskih poslova obolio je i umro 1952. god. u 39. godini života.

Njegova kći jedinica, kao odrasla djevojka, otišla je u Novi Zeland, tamo se udala, stekla svoju obitelj i, koliko se može saznati, tamo sretno živi.

Miladinova majka bila je prava umjetnica kada je riječ o ženskim ručnim radovima, što joj je donosi dosta koristi, zato je nakon sinovljeve smrti zajedno sa snahom, na drenovačkom groblju gdje Mile (Miladin) vječno počiva, podigla krasan spomenik.

Milan brat Joso, iako drevni starac (rod. 1905.), k tome i invalid, ostvario je veliku želju, da vidi radni kraj i grudu, pa je prošle godine na Malu Gospu došao u Boričevac.

Među Boričevljanim se još uvijek priča o Milanovom dramatičnom spašavanju iz jame, o tragičnoj sudbinii čitave obitelji i čitavog našeg Boričevca.

Knjiga Nastavlja se

Polovina je dao zapovijed za napad na Boričevac

Gojko Polovina u knjizi *Svjedočenja* na str. 42 piše o pripremama za paljenje Boričevca. On doslovno navodi kako je "Osvetnike" zadržavao dva dana da ne krenu u napad, jer je on slao pisma ljudima u Boričevac s molbom da ga napuste, pa kad je doznao da su svi napustili selo dao je nalog za napad u kojem je Boričevac do temelja spaljen.

O pobijenim starcima, pljački koja je trajala nekoliko dana, o svadi oko plijena i sličnim divljaštima svojih sunarodnjaka ne kaže ništa, ili to ulješjava.

Knjiga Nastavlja se

Podlistak 7.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA
27. SRPNJA 1941. (7)**Ubojstvo cijelog roda
Ivezica u Brotnju**

Selo Brotnja nalazi se na otprilike pola puta između Donjeg Srbu i Gornjeg Lapca, (18 km od Donjeg Lapca), a na polovici puta između Boričevca i Brotnja nalazi se Dobrose - lo - rodno selo Gojka Polovina koji je prije Drugog svjetskog rata bio odvjetnik u Gračacu. On je jedan od organizatora pobune, četnik i naredbodavac napada na Boričevac, a poslije je tijekom rata postao visoki partizanski funkcijonjer i general JNA. Selo Brotnja je prije 2. svjetskog rata imalo oko 70 obitelji od kojih je bilo 6 katoličkih hrvatskih svi prezimena Ivezic. Pripadali su općini Srb. Hrvati sela Brotnja bili su čitavo vrijeme od 1918. na udaru jugoslavenskih vlasti i mještana, tako da je njihova likvidacija bila planirana već 1918., ali ih je spasila jedna žena iz obitelji Dubajić.

Srbi su pobili cijeli rod Ivezica u selu Brotnja

Prenosimo svjedočenje jednog od troje preživljenih iz roda Ivezica, Dane Ivezica, rođenog 1921., objavljenog u *Vili Velebita*, br. 31, od 17. ožujka 1995., str. 10.:

Ja sam Dane Ivezić od oca Mile i majke Ike rođene Kovačević. Rođen sam 15. kolovoza 1921. god. u selu Brotnja, kotor Donji Lapac. Moju cijelu obitelj, sedam duša, i još trideset duša mojih bliskih rođaka, ubili su prvi dana ustanka u Srbu i okolicu srpski „ustanici“. Imovinu su opljačkali a ogњišta ostavili pusta. Gojko Polovina, rodom iz Dobrog Sela, kotor Donji Lapac, član Komunističke partije i duhovni začetnik ustanka 1941. godine, u „Vjesniku“ od 5. siječnja 1989. god. piše da su vode ustanka u Srbu i okolicu osam dana prije ustanka dali kao primarni zadatok najbližem susjedu šest obitelji Ivezici, Đoko Jovaniću, da zaštiti nedužne članove te obitelji. Zašto Đoko Jovanić taj zadatok nije izvršio, to on najbolje znaće. U tim danima i u toj sredini krv i pepela vladalo je zakon jačega jednakog kao u džungli, kako na jednoj tako i na drugoj strani. Malo je bilo pojedinaca čija je svijest bila na razini da shvati kako djeca, nisu ni ustaše ni četnici. Pojedinac ili čopor mogao je ubiti koga hoće, a da nikome odgovarao nije.

Duhovni začetnici ustanka u Srbu i okolicu, sramno su šutjeli pola stoljeća o zločinu u selu Brotnja, a još i danas šute. Ako još ima živih, uživaju povlaštene mirovine u državi Hrvatskoj. Za zločine u selu Brotnja do dana danasnje ni vlas s glave nije pala.

Zločin u selu Brotnja počinili su promišljeno i planski između 29. srpnja i 4. kolovoza 1941. godine. I kod dubo-

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudioništvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetljava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjedočanstava, Ante Beljo

ke jame, grobnice žena, djece i staraca, sve su obavili planski. U jame su žrtve bacali prema starosnoj dobi. Kada su žrtve tjerali do jame, koja se nalazi iznad sela Brotnje u Dabinu vrhu, naredili su djedu Luki Ivezicu, guslaru, da gusi i pjeva uz gusle u koloni na smrt osuđenih, sedam muževa - Marka, Juru, Milana, Milu, Nikolu, Josu i Marka (sina Danina) te dvije žene, tetku Iku i Ikinu kćerku Jelku, otjerali su u općinski zatvor u Srbu, zvјerski mučili i ubili na Srpskom klancu. Tu, na mjestu zločina na Srpskom klancu, poštedjeli su život jedino djevojci Jelki.

Nikola (sin Dane) i Nikola (sin Nikole) pobegli su u šumu i tako se spasili. Bježeći u pravcu Gospića, uhvaćeni su u šumi Čemernici. Glumili su da su pravoslavnevjere i da se zovu David i Jovo Dubaić, na što je komandir grupe naredio da može pravoslavni Očenaš. Oba bijegunci tečno su molila - pravoslavni Očenaš, na što ih komandir potapše po ramenu govoreći: „Ovo su srpska djeca“. Napiše im propusnicu da se slobodno kreću na području koje kontrolira srpska kraljevska vojska. Dok su bježali dalje kroz šumu, neki ustanici pucali su prema njima i tako ih razdvojili. Istog dana Nikola (sin Dane) pobegao je u Gračac a Nikola (sin Nikole) prema Bihaću. Na putu u Bihać glad ga je prisilio da svrati u kuću Mitra Tišme, kome se predstavio kao Srbin, ali je taj ipak sumnjava.

Dvije djevojke, dvije Mandi - Mandi ili, kako su je od milja zvali, Manduša (kći Dane) bila je neko vrijeme skrivena u obitelji Đukaš Drče. Kako su ustanici strogo vodili brigu da od obitelji Ivezić ne smije nitko ostati živ, prijetili su smrću onome tko skriva Mandušu. Obitelj Drče otkrila je Mandušu. U selu Brotnja našao se i ustanik Simo

Radenović koji nije bio iz Brotnje. Simo je zaželio vidjeti „Šokicu“ Mandušu i kada je vidio kako je Manduša lijepa, dade svima do znanja da Mandušu ne smiju ubiti. On, Simo Radenović iz zaseoka Radenovići, uzet će Mandušu za ženu, ženu robinju. Sutra je Simo došao u Brotnju s konjskom zapregom i odvezao svojoj kuci ženu robinju Mandušu. Rodili su Simo i Manduša kćer D. koja živi i radi u Zagrebu. Drugu djevojku Mandu (kći Marka Pavičića) iz sela Mišljenovca, zatekao je ustanak u selu Brotnja u gostima, kod tetke joj Kate. Mandu Pavičić nisu odmah ubili. S njom je jedno vrijeme živio u braku ustanik Božo Pualić (sin Simin) i kada je Manda s Božom bila trudna u četvrtom mjesecu, naredio je Božo da ubiju Mandu. Božo Pualić bio je prvi sekretar mjeđunacionalnog odbora sela Brtonje (kasnije odselio u Semeljce kod Đakova gdje je i umro).

Mi, živi potomci Hrvata iz sela Brotnje, koji smo se zatekli izvan sela i tako izbjegli sigurnu smrt, odlazili smo poslije drugog svjetskog rata na pusta ognjišta naših otaca. Nitko nam iz sela nije htio kazati gdje je jama, grobniča naših najmilijih. Ipak se našao dobar čovjek, a to je Milan Baškot (sin Davorov - Davidov), koji nam je pokazao mjesto zločina. Otišli smo tamo nas trojica (Ivan Ivezić, Ivan Koletić koji živi u Lekeniku i ja) u kolovozu 1965. god. To je duboka jama u Dabinu vrhu. Otvor jame je dosta uzak. Seljaci sela Poljice, bojeći se za svoju djecu koja tu čuvaju blago, zatvorili su s tri kamena otvor jame. Uspjeli smo odvratiti jedan kamen. Imali smo džepnu lampu i špage. Lampu na špagi isla je do dubine 20 metara. Nismo uspjeli vidjeti kosti naših najdražih. Napravili smo od dva drveta križ, položili ga na

Piše: Ante Beljo

otvor jame, poklonili se sjenama naših baba, djedova, majki, otaca, braće i sestara i napustili s bolom u srcu i duši mjesto zločina, za naše očeve i braću koji su ubijeni na Srpskom klancu, za njihove kosti i mjesto zločina ne znamo.

Ovdje navodimo imena 37 ubijenih žrtava te kućni broj i starost: KUĆNI BROJ 45: Ika udova Dane, rod., Tomićić iz Boričevca, stara 65. god. Marija rođe. Blažević iz Ostrovice, stara 27 godina, Jelena, dijete, stara 4 godine. KUĆNI BROJ 46: Dane (Jose) star 72 godine, Kata (starija) rod. Pavičić iz Mišljenovca, stara 69 godina, Marko (Dane) star 37 godina, Nikola - Nino (Dane) star 26 godina, Kata (mlada), rod. Markovinović iz Bubnja, stara 35 godina, Marija (Marka) dijete, stara 8 godina, Manda (Marka) dijete, stara 5 godina, Jure (Marka), dijete, star 3 godine. KUĆNI BROJ 47: Luka guslar (Jose), star 82 godine, Josip (Luke), star 43 godine, Mara rod. Brkić iz Boričevca, stara 42 godine. KUĆNI BROJ 49: Boja, udova Ivana, rod. Beronjić iz Boričevca, stara 79 godina, Dane (Ivana) star 32 godine, Boja, udova Nikole, rod. Ivezić iz Brotnja, stara 43 godi., Jelka (Nikole), stara 18 god., Jure (Nikole), dijete, star 12 god., Ana (Nikole), dijete, stara 9 god., Ika (Nikole), dijete, stara 7 god. KUĆNI BROJ 50: Mile (Mile) star 40 god., Ika, rod. Kovačević iz Bubnja, stara 42 god., Mara (Mile), stara 18 god., Jela (Mile), dijete, stara 14 god., Lukica (Mile) dijete, stara 12 god., Kaja (Mile), dijete, stara 9 god., Ana (Mile), dijete, stara 7 god. KUĆNI BROJ 51: Marko (Jakov), star 75 god., Ika, rod. Blažević iz Boričevca, stara 76 god., Jure (Marka), star 43 god., Milan - Crni (Marka), star 27 god., Mićo (Jure), dijete star 6 god., Jakov (Jure), dijete, star 3 god.

Nastavlja se

Svjedočenje Mile Kovačevića

Mile Kovačević piše o stradanju Boričevljana u progonstvu u *Vili Velebita*, broj 23, od 27. kolovoza 1994., na stranici 10, pod naslovom *Zajednička grobna kod Banje Luke*.

Rođen sam 25.5.1939. god. u Boričevcu, općina D. Lapac. Dana 27.7.1941. godine slavio se u titosičkoj Jugoslaviji kao dan ustanka u Hrvatskoj, ali je tada zapravo bio oružani napad, dobro organiziran, na katoličku župu Boričevac. Taj četnički pokret vodio je i organizirao četnički vojvodu Gojko Polovina i nešto

mladi Đoko Jovanić. Zahvaljujući tom činu i drugim svojim nedjeljima, oni postaju vrlo cijenjeni i nagrađeni na razne načine.

Pripadao sam onoj skupini Boričevljana koji su, ostavši bez svoje djedovine i rodnog kraja, izbjegli u Bjelovar. God. 1949. kada svi već smatramo da je rat i progonstvo prošlost, susedi Srbi, sada u ulozi udahača, pojavljuju se u Bjelovaru i okolicu, pokupili su sve muškarce Boričevljane, koji su pukim slučajem prezivjeli progonstvo iz Boričevca, a zatim i

kržni put. Sabiralište je bilo u Banjaluci - „CRNA KUĆA“. Tu su bili dovedeni i ljudi iz drugih krajeva. Sudjenje je bilo vrlo kratko. Većina je likvidirana, a zajednička grobница je šuma zvana Borik neposredno kraj Banjaluke.

U mojoj familiji ostalo je petero braće od 3 do 12 godina, sa samohranom majkom, bez kuće i ikakvog krova nad glavom. Nigdje nismo bili dobrodosli. Bili smo obilježeni. Glad i svaka duga bijeda natjerali su me da odem u općinu obratići se socijalnoj radnici. Ona me odmah prepoznaла i najurila me van riječima: „Imamo mi i svoje djece“...

Podlistak 8.

PODLISTAK: BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA
27. SRPNJA 1941. (8)

Iskaz Nikole Vidakovića Nikca, jedinog Hrvata među monarhosrbima (Srbljanima) i srbokomunistima

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudioništvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rašvjetljava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjeđačanstava, Ante Beljo

Nikola Vidaković Nikac u svojem iskazu objavljenom u *Vili Velebita*, br. 56, od 25. travnja 1997., str. 14, i br. 57., od 28. svibnja 1997., str. 30, navodi imena za koja Gojko Polovina kaže: „Ostaje činjenica da je u masi neboraca tog momenta u pljački i paljenju (Boričevca, nap. A.B.) učestvovao znatan broj boraca od kojih su neki poslije toga bili sjajni ne samo partizanski borci nego politički vojni rukovodiovi, komandanti, komandanti. Nikad nisam niti hoću javno pomenuti njihova imena.“

Nikola Vidaković je u svom prilogu „Sjećanje na osnivanje i rad partiskske organizacije do početka Ustanka 1941.“ u knjizi „Kotar Donji Lapac u NOR“, str. 17-34, opisao svoje sudjelovanje u formiranju i organizaciji

Nikola Vidaković Nikac rođen je 1913. u brojnoj hrvatskoj bunjevačkoj obitelji u Donjem Lapcu. Njegova obitelj je bila starosjedička i graničarska (krajiška), a predak Mihajlo Vidaković dobio je 1694. plemstvo od cara Leopolda za zasluge u obrani Zrini i Novog (Bosanskog). Po Nikolinim riječima obitelj je „bila čvrsta i tvrd u njegovu vremenu hrvatstva, tradicije, vjere, običaja i svoga ikavskog dijalekta“.

Po završetku osnovne škole u radnom mjestu i poljoprivredno-stočarske škole u Gospicu, Nikola se vraća kući. Postaje najnapredniji poljoprivrednik u svom kraju na obiteljskom posjedu od 30-tak rali zemlje. Uključen je u kulturna i sportska društva (Svirač u tamburaškom zboru, jedan je od osnivača sportskog društva „Ozbelin“ u kojem je strastven i svestran sprotić, puno citi, piše pripovijetke (neke objavljene u „Seljackom kolu“, a nakon povratka Vladika Mačeka iz zatvora pristupa Hrvatskoj seljačkoj stranci. Izabran je za predsjednika Kotarskog odbora HSS-a. U Donji Lapac tih godina dolaze iz ruskog zarobljeništva bivši austrijski vojnici iz Prvog svjetskog rata, radnici iz zapadnih zemalja, u to vrijeme i jedni i drugi neprepoznati kao komunistički agitatori. U Njemačkoj je na vlasti Hitler, buja nacional-socijalizam, u Italiji je Mussolini i fašizam. Mladi ljudi su impresionirani mogućnošću da budu „revolucionari“ i „antifašisti“. Tamo se svrstao i Nikola. Njegova obitelj imala je deset članova: otac, mačače, žena, sin Milan, rođen 1936., brača, sestre, stric, strina... Oni su bili jedni od pet obitelji Vidakovića u Donjem Lapcu u kojem je tada živjelo dvadesetak hrvatskih obitelji, a još toliko ih je bilo u blizoj okolini. Pet kilometara dalje je veliko hrvatsko selo Boričevac u kojem je tada živjelo oko 2000 Hrvata, sa župnom crkvom kojoj su pripadali i Hrvati iz Donjeg Lapca. Nakon proglašenja NDH Srbi dižu oružanu pobunu istodobno u Srbu i Donjem Lapcu, ali Srbljani (Dražini četnici, nap. A.B.) su spremnji i dobivaju ustaničko „prvenstvo“. Mnogi se smatraju partizanima, a nose četničke kokarde, srpske oznake i zastave. Nakon paleza Boričevca iz kojega su se izbjegli većinom spasili bježeći prema Kulen Vakufu, ustaniči su nasrnuli na sve hrvatsko. Hrvati stradavaju ili bježe na sve strane. Nikolin „antifašistički status“ pomaze mu da skloni obitelj, ali ne zadugu, pa je s obitelji bio prisiljen bježati u šumu k partizanima. Krajem 1941. godine uspijevaju se po kiši i snijegu, gladnici, gohi i bosici, ušljivi i prijaviti izvuci iz ličkog pakla i doći u Pisarovinu kod Zagreba. Ostavši bez ičega, bili su prisiljeni živjeti od rada kod seljaka. Nikola skupa s njima u Donji Lapac nakon Drugog svjetskog rata Hrvati se nisu smjeli vratiti, osim njegova oca i mačače, koji su na dijelu zgrada vlastite velike kuće izgradili skromnu kućicu, koju je kasnije koristio Vidakovićev brat. Nikola je na komadiću zemlje napravio sebi „vikendicu“. Obje kuće su spaljene od Srba 1991.

A.T.

Piše: Ante Beljo

nadomak Bosanskog Petrovca. Boričevac je bio najnaprednije naselje u ovom kraju. Njive na vrijeme i uredno obrađene, usjevi uzorno njegovani, stoka uvijek istimarena, nastambice čiste i okrećene, gospodarska dvořišta i ratarsko oruđe uredno spremljeno, čeljad čista i lijepo odjevena. Nikcu nekom prilikom reče Srpkinja Milica: „Na njihovim njivama kukuruz i žito bolje od našega, a njiva jedna kraj druge, kako to može biti?“

Kobnog 2. kolovoza 1941. god. oko podne dođoše po Nikca Vojin i Dušan (braća Mileusnići, Vojislav i Dušan, nap. A.B.). Poslao ih je Gojko (Polovina, nap. A.B.). „Brinuo sam se za tebe“, reče mi Gojko, „ostat ćeš uz mene dok ne organiziram vlast i komandu mjesa“. Ispravljeda mu kako je upravo došao iz Boričevca, koji su jutros oslobođili. „I Lapac je naš, to već znaš, pa imamo u rukama prvo sresko mjesto. Ovdje će biti štab oslobođalačke vojske za cijelu Liku. A sad ćemo pričekati našu vojsku, iz Boričevca će uskoro stići“.

Došle su stotine muškaraca svih godina na starosti u dugoj koloni. Miješaju se pjesme „Spremte se spremte četnici“ i „Budi se istok i zapad“. Na celu kolone Pejo Žunić i Stevo Dragičević, zamotani crvenu tkaninu ugrabljenu iz dućana Dane Brkića, trgovca iz Boričevca. Uz njih Simo sa srpskom zastavom i kokardom na kapi, odmah do njega. Jovelja iznad kojega se vije na crnu četničku zastavu na kojoj je mrtvačka glava, a na glavi mu šubara s istim znakovljem. Mnogi takve imaju. Svatko se zaprio nečim: trabama tkanine, vrećama suhog mesa i slanine, ratarskim orudem, raznovrsnom odjećom. U kolima nakrcane vreće tek ovršenog žita. Iza njih stada stoke, konja, goveda, ovaca... Pod bezbrojnim kopitama stoke tutnji zemlja kao pod stampedom. Svaka vrsta stoke buči svojim glasom, gonići ih tjeraju i motkama savijaju u živo klupko. Pijani i promukli, svojom dernjavom i zviđanjem metaka kroz zrak dopunjaju ovu potresnu sliku. Sve se doimlje kao neka tragična i stravična simfonija, kojom dirigira nevidljivi, ali postojeći pa i poznati maestro. Sve je to zaliveno suzama onih koji ta stade uzgojile. Oni nisu ovdje, ali njihove suze jesu, i jecaji se čuju u obliku tonova zvonaca, što su ih oko grla nosili pojedini konji, volovi, ovnovi...

Završetak u idućem broju

Podlistak 9.

BLAGDAN SV. ANE I ČETNIČKA POBUNA 27. SRPNJA 1941.

Prvi posao „narodnih boraca“ - pljačka lapačkih Hrvata

Što se to slavilo od 1945. do 1990., kao Dan ustanka naroda Hrvatske i Dan ustanka naroda BiH, a „slavlje“ obnavlja i posljednjih nekoliko godina uz pokroviteljstvo i sudioništvo osoba iz javnog i političkog života današnje RH? Što se zapravo tada dogodilo na području Like i jugozapadne Bosne rasvjetljava nam, služeći se podatcima iz različitih povijesnih izvora i svjeđočanstava, Ante Beljo

„Narodni borci“, koji na juriš oslobođeše Boricevac, selo bez ikakve obrane, vratiše se triumfalno u Donji Lapac. Vodstvo ustanka - pobune imenova civilnu vlast, odbor od 30. ‘uglednih’ građana, govorili sve osvijedočene velikosrbe, a za sekretara - zapravo polit-komesara - imenova Stevu (Dragičevića, nap. A.B.), kojeg ‘ugledni gradani’, članovi odbora, za desetak dana najušće, jer nisu željeli imati komunističkog komesara. Za komandanta mjesta imenovao je Gojko Luku (Štikovca, nap. A.B.). Čovjek je visokokvalificiran, bio je žandar pravi pravac. Dao mu pod komandu 20 narodnih milicijonera. Oni će čuvati narodnu vlast i, dakako narod. Prvo što je Luka uradio na opće zadovoljstvo bilo je da je dao isprazniti staje i spremašta žita i hrane lapačkih Hrvata, ono što je ostalo nepočišćeno. Trudio se da budu pronadeni ustaše, ali je obećao i Srbinima da će pričepiti svakoga tko bude skrivaо Hrvata. Idućih nekoliko dana stiglo su u Lapac mnogi članovi visokih foruma Partije. Dodošao Jakov Blažević (on je na neki način bio domaći jer je bio sekretar komiteta za Liku) pa Mile Počuća, Tomo Nikšić, Marko Orešković i Rade Žigić, kojega je ravno iz Beograda poslao Aleksandar Ranković. Oni su zasjenili lokalne pravke Peju Žunića, Stevu Dragičevića, a djelomično i Gojku Polovinu. Nikac je i sam pripadao antifašističkom pokretu. Bio je predsjednik kotarskog odbora Hrvatske seljačke stranke, pa je smatran da pripada ljevcima. U Gojkovoj sjeni trudi se sačuvati život sebi i još devojčici članova obitelji, kojima je iznajlazio zaklonište. Gojko ga hrabri, kroz koji dan će, veli, proglašiti sovjetsku republiku, uvesti red i strogoću. Počinut će se on da svatko postupa i radi u okruju partiske ideološke čistote. Tokom dana Nikac izabere vrijeme i odsluži se pogledati svoju kuću. „Sad su bili ovdje, traže vas i htjeli su paliti, ali mi nismo dali, jer je preblizno naša kuća“, reče susjed Tota. Kad se vratio, slušao je kako Pejo Žunić priča krugu boraca oko sebe da je u Boricevcu pozvao nekog Hrvata, koji je jedan od rijetkih tamo ostalih, da se preda, ali je on pobegao u sjenik. Radije je izgorio nego se predao, jer je on Pejo, kaže, zapalio sjenik. Žunić je sebe smatrao najstarijim lapačkim komunistom, koji je naučio Marxovu ideologiju i sve znade o Staljinu. Valjda je mislio da je time amnestiran od zločina.

Ubojstvo Hodaka

Kad je Nikac idućega dana, krijući se, odšao uz kukuruznu nasad u polju, od ulice se začuje neka strka i galama. Zakloni se među kukuruzne stablike pa kroz klasje gleda i osluškuje. Čuje u nastaloj buki prijetče glasove i razabire da nekoga treba zaklati, pobiti. Usmjerivši sluh prema ulici, trgne se jer se čulo kako se lome kukuruzne stablike i pred njim se stvari Vican sa stajskim vilama. On preplašen, a Vican iznenaden u prolazu Vicanu mu reče: ‘Ne boj se, neću ja tebe, idemo mi uvatiti one ustaše, što su bili sakriveni kod Peje Žunića’. Odtunuti zatim među gomilu koja

se u polju brzo umnožavalila. Trojica muškaraca, dva brata Jakova Hodaka, uglednog gospodara iz Poljica blizu rijeke Une, Ivan-Ivača i „X“ te sin mu Nikola, sve ugledni ljudi, poznati pripadnici Mačkove opozicije, grabili su preko polja u smjeru šume. Sunce nemilo žeže, sve zrak treperi, ptice ševrlijuge uzlijeću, izvode svoju melodijsku sletu. Dok se to ponavlja, prepeliča u obraslu medu producira svoju melodijsku potpoziju... Rulja od mnogo desetaka ljudi valja se za Hodacima, koji hitaju sve bliže k šumi. Uz urnebesno urljanje svatko u rulji se nameće svojom dernjavom: ‘Sreti ih od bihačke ceste, presjeci im put, nedaj im u šumu’. Progonitelji se razredili po polju, okružuju nedužne bjege, uhvatiše Ivoču (Ivana). Omanja skupina se skupi oko njega, oduzmu mu život i krene za ruljom. Hodak „X“ stiže do Viganića drage, dohvati se šume i spasi se. Nikola Hodak hita u šumu na drugom mjestu, nade se u Milesinoj dragi, uskini putićem probit će se na mali proplank i za dvadesetak koraka u okrilje guste šume. No kraj putića, u gustoj sitnogorici, čuči ženska spodoba i kroz granje prati Nikolu krvavim pogledom. Objema rukama čvrsto uhvatila držalo sjekire, a čelično sjecivo usmjerila okomito na putanje Nikolincog kretanja. Zrake sunca probijaju se kroz sitno granje i zlokobno biješte na čeličnom sjecištu. U grmu zlepšira kosovica. Nikole se trgne pa se prignu i ubrza korak, a kad stize na rub gustine, Draginja ga svom snagom udari sjećivom posred lubanje. Otvori se rana krvava kao Sunce gledano kroz oblake dima nad Boricevcem. Šiknu vruća krv potisnuta golemlim tkacom, raspriši se u sve manje četice i zelenom lišcu podari grimiznu boju. Proplankom se razlije vonj svježe krv. U crvenulu krv klone Nikola. Tu je počinio od 1945. kao svjedok okrutnog umobolnog zločina.“

Napomena Nikole Vidakovića Nikca na kraju članka:

“Ona trojica Hodaka, kako se kasnije saznao, nisu uopće bili skriveni kod Peje Žunića u Donjem Lapcu. On im nije pružio nikakvu zaštitu. Koristio ih je da mu obave žetu, vršidbu i kosidbu. Dakle, izložio ih je pogibelji, jer ih je svatko vidio i saznao tko su i da su Hrvati. Žunić je, inače, bio čovjek bolesnih ambicija, politički analafabet, mračna i moralno srozzana ličnost, umišljena veličina, od susjeda prezreva, a kad je bio ‘pročitan’, napušten je i odbačen i iz političkog kruga u kojem je živio, kod prijatelja nepoželjan. Ženskaros koji se utvarao kako može slomiti svaku žensko srce, no, partizansku spomenicu je dobio. A 1948. našao se na ulici. Tih godina radio sam u Osijeku. Ponizno je i plaćljivo molio pomoći, jer sa suprugom i četvero djece nije imao od čega živjeti. Kako sam bio uspješan privrednik, zaposlio sam ga i

Piše: Ante Beljo

poslije 1945. iskolovan hrvatskim novcem i da je postigao reputaciju priznatog dramskog umjetnika (Dušan Duško Tadić). Na sličan način borci revolucije, partizani ili četnici (tada se još nisu razlikovali) oduzeли su život nedužnim Hrvatima: Augustu Šimelu, Petri (Peji) i Ivanu Šikiću (bili su braća), Dani Kneževiću, Miljanu Vidakoviću, Josipu Mareniku, dječaku Kneževiću, sinu Ilije i Ande, Paji Šikiću, a na mukama je umrla mlada Marija Šarić te Nino Knežević.

Posebna priča su stari i onemoćali: Mišo Vidaković, Jela (Jeka) Šikić i Kata Šikić. Njih je neki Stole odveo na Bijeli briješ, blizu D. Lapca, gdje se iz zemljine utrobe vadi prirodno bijeli pjesak. Prostrijelo ih je i glave im gurnuo u grubu. Nakon zločina produžio je svojoj kući u obližnjem naselju. Sutradan se vraćao na svoju dužnost u D. Lapac, kad je prolazio kraj mjesta zločina, iz grmlja što je okruživalo Bijeli briješ i prasnuše hitci i Stole se pridruži žrtvama svoga zločina. Potraga narodnih boraca za počiniteljem nije dala ploda, a časnom suci i egzekutoru nigdje traga. Samo u grmu nadoše ležaj od suhog lišća gdje je pravni osvetnik ležao dok je čekao da ostaneti svoju presudu. Sve ubojice nedužnih Hrvata bili su vodama pobune poznati imenom i prezimenom. Zločini su se dogadali ispred njihovih ociju. Jedini, staloženi i razboriti Jakov Blažević, želio je Hrvatima pomoći. On nikada nije brzopleto odlučio. Htio je sve promotriti iz distance, zbog čega mu dadoše ime ‘oklijevalo’. Nikac je Jakovljeve pokušaje shvatiti pa se usudio indirektno ukazati da treba nedužne zaštiti. No svaku pomicao na to presjekli bi Orešković i Žigić. Revolucija je bezobzirno brisala sve što joj je na putu i o tome nije bilo suda!

Ponešto je pomagao major Rašeta, kojega su partijski čelnici kasnije proglašili najvećim četnikom. Major Rašeta pomagao je Ili Šikiću da se spasi, Mariju Šikiću Daniću, udovo s jednim djetetom u naručju i drugim u utrobi oteo je iz ruku četničkih koljaca, a Nikcu je ponudio zaklonište u svojoj kući. Videći da je svakoga dana sve više pogibijeli, a i na svjet dobromanjernih Srba Nikac se potio povukao iz Gojkove zaštite, jer je video da je i Gojkova zvijezda počela tamniti. Pridružio se svojoj obitelji koju je već ranije sklonio u šumu. U Donji Lapac dolazio je kradomice po hranu, ali jednog dana uhvati ga četnička zasjeda. Procitali su mu smrtnu presudu, koju je izrekao četnički štab uz napomenu kako srpski heroji neće ni mačku hrvatsku ostaviti na životu. Kad su ga počeli vezati, pojavi se iznenada Mile Rašeta -Šović s još dvojicom, odgurne četnika s utom u ruci i stane između Nikca i skupine koljaca. Došlo je do oštре prepiske i objašnjavanja pa i potezanja oružja, a kad Mile Šović-Rašeta sa smrtnom ozbiljnošću uzviknu: ‘Ovdje će pasti srpska krv prije nego Nikca odvedete’, koljaci su popustili te Mile iščupu Nikca iz četničkih ruku.”